

اعتماد عمومی و اطلاعات آماری

سید حسین پیمان

آمار چیست؟

اگر آمار را اطلاعات عددی از پدیده‌های مشاهده شده پیرامونی بدانیم که با جمع آوری، طبقه‌بندی و سازمان دهی به دست می‌آید و سپس نتیجه‌گیری، تجزیه و تحلیل، استنباط، تفسیر و تعمیم داده می‌شود، بنابراین جنس آمار نوعی آگاهی و اطلاعاتی است که در قالب کمی اندازه‌گیری و عرضه می‌شود.

عنوان می‌شود واژه آمار "Statistic" از کلمه دولت "State" اخذ شده، لذا می‌توان خاستگاه اولیه موضوع آمار را به‌عنوان یک فعالیت دولتی و حکومتی و حتی به‌عنوان شناختی دولتی از مسائل جامعه تلقی کرد. بنابراین اگر بپذیریم که آمار رسمی (Official Statistics) ناظر به "آمارهایی است که توسط دستگاه‌های حاکمیت برای استفاده در تصمیم‌سازی، برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، موضوع‌های پژوهشی و آگاهی‌دهی در مورد وضعیت اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی کشور، تولید و منتشر می‌شود، ماهیت این محصول را بنا بر ادبیات اقتصادی می‌توان یک کالای عمومی نامید، چرا که اگر وظایف دولت‌ها توزیع درآمد و ثبات اقتصادی تلقی شود این وظایف بدون ابزار هم‌چون آمار، تحقق نخواهد یافت و استفاده‌کننده اصلی آن دولت است و لذا تولید آمار نمی‌تواند به‌سازوکار بازار محول شود چون ماهیتی مانند کالاهای عمومی دارد.

کالای عمومی ماهیتی دارد که مصرف هم‌زمان از آن به وسیله تعداد بسیاری از افراد بدون اینکه مانعی در مصرف افراد دیگر ایجاد شود، امکان‌پذیر است و منافع هر شخص از آن کالاها را نمی‌توان مشخص کرد تا به ازای منافع، دریافت وجه کرد. مصرف کالاهای عمومی می‌تواند در زمان واحد برای بیش از یک فرد در جامعه مطلوبیت ایجاد نماید. (مانند: خدمات امنیتی، صدا و سیما، فضای سبز، و...) لذا چون از آمارهای تولیدی در آن واحد، هم‌بخش خصوصی و هم‌دولت‌ها می‌توانند استفاده نمایند آمار یک کالای واسطه‌ای عمومی تلقی می‌شود و سازوکار بازار برای مشخص کردن قیمت صحیح چنین کالای بر اساس منفعت و بهای آن برای هر شخص (به خصوص درآمارهای اساسی مانند سرشماری‌ها و طرح‌های آماری پایه) ناتوان است. به همین دلیل تولید چنین کالایی از وظایف مهم حکومت‌ها است و جزو کالاهای اساسی و پایه، قلمداد می‌شود. هرچند تمامی آحاد اجتماع از آن بهره‌مندی می‌برند، و بخش خصوصی برای تنظیم فعالیت‌های خود به آن احتیاج دارد. اما بخش خصوصی با توجه به هزینه بالای چنین فعالیت‌های در آن، سرمایه‌گذاری نمی‌کند، و انتظار بازار رقابتی در خصوص چنین کالاهایی نمی‌توان داشت، لذا این کالاها اکثراً کالاهای زیرساختی است که زمینه‌ساز رشد و توسعه عمومی است.

نقش آمار در حکمرانی خوب (Good Governance)

بانوجه به ویژگی‌هایی که حکمرانی خوب مطرح می‌نماید آمار رسمی از موضوعات اساسی و پایه حکمرانی خوب تلقی می‌شود. از ویژگی‌های حکمرانی خوب پاسخ‌گویی، اجماع‌سازی، شفافیت، کارایی و اثر بخشی و مشارکت، مطرح است که جزو نقش و کارکردهای آمار رسمی در صحنه اجتماعی است.

درک مصالح و حل نارسایی‌ها و چالش‌های اجتماعی، به حساسیت و فهم مشترک و عمومی نیاز دارد. آمار رسمی نقش مهمی را در درک و فهم و اجماع عمومی دارد و این فهم مشترک سبب وفاق، و اراده جمعی برای مرتفع کردن مشکلات موجود و آینده جامعه، محسوب می‌شود. هنگامی که گفته می‌شود "ارزش افزوده"؛ درک مشترکی از اجزا یک پدیده اقتصادی در جامعه پیدا می‌شود. همچنین آمار خود مجرای برای شفافیت، پاسخ‌گویی مستند، سنجش کارایی و مشارکت همگانی و آشکارکننده اعتماد عمومی است.

بنابراین اعتماد به نظام آمار رسمی از پایه‌های و ارکان اعتماد در حکمرانی مطلوب تلقی می‌شود. اما هر نظام آمار رسمی در فضای فرهنگی خاص خود فعالیت داشته و از آن متأثر می‌شود. بنابراین سازگاری هرچه بیشتر فرهنگ آماری جامعه با اهداف نظام آماری، اثر بخشی فعالیت‌های آماری و اعتماد به آمارهای تولیدی را فزونی خواهد کرد، لذا تشخیص ویژگی‌های فرهنگ آماری کشور و سنجش آن در بازه‌های زمانی مناسب، بسیار مهم خواهد بود. اما فرهنگ آماری چیست؟ فرهنگ آماری همان ماهیت فرهنگ است با مشخصه آماری که در حوزه فعالیت‌ها و رفتار آماری جامعه مطرح است. اگر "فرهنگ آماری را مجموعه نگرش و باور عمومی از آمار، چگونگی تولید، نشر، دستیابی و به‌کارگیری آمار در جامعه تعریف کنیم. براساس این تعریف عوامل تاثیر گذار بر اعتماد آمارهای رسمی را می‌توان به چهار گروه پاسخگویان، کار گزاران، کاربران

وتولید کنندگان تفکیک کرد. برای اعتمادزایی در اطلاعات نهادهای آمار رسمی، اصول بنیادی در آمار رسمی مطرح است که تعدادی از شاخص های آن به طور مستقیم ناظر به اعتماد عمومی است مانند:

بی طرفی و دسترسی برابر در اطلاعات؛ اخلاق حرفه‌ای (که می توان گفت به طور تلویحی به دقت، سرعت و صحت در فرآیند تولید آمار رسمی اشاره دارد)؛ پاسخ‌گویی و شفافیت؛ پیشگیری از استفاده‌ی نادرست؛ حفظ محرمانگی؛ هماهنگی در سطح ملی و استانداردهای بین‌المللی، را می توان نام برد.

یکی از سیاست های ایجاد اعتماد که مشارکت جمعی را نیز نتیجه خواهد داد، واقعی کردن نگرش جامعه به نهادهای آماری است. لذا موضوعی که در شرایط و وضع موجود، نظام آمار های رسمی را رنج می دهد، متغییر هایی است که تحت کنترل نهاد و مرجع آمار رسمی نیست و بیشتر هویت خطاهای غیرنمونه ایی در فعالیت های آماری را شکل می دهد.

لذا براساس تعریف فرهنگ آماری می توان موضوعاتی که اعتماد در فعالیت های آماری در سه گروه نامبرده شده ی فرهنگ آماری را تحت تاثیر قرار می دهد، برشمرد:

پاسخ گویان :

- برای مشارکت موثر مردم در فعالیت های آماری برای برنامه ریزی رفاه و پیشرفت، اعتماد از محوری ترین عناصری است که مشارکت و پاسخ گویی مردم و همچنین تعامل دستگاه ها در تبادل داده های آماری را تسریع می کند. لذا لازم است پاسخ گویان و دستگاه های اجرایی اعتماد نمایند که همکاری، مشارکت و تعامل آنها در فعالیت های آماری، منافع آنها و رفاه کشور را تسریع می نماید.
- هم اکنون ویژگی صحت آماری که تاکید آن بیشتر بر میدان های عملیات آماری است و تکیه بر نحوه ارایه اطلاعات صحیح پاسخگویان دارد تحت تاثیر شرایط و سیاست های اقتصادی، و اعتقاد و اعتماد به نهادهای آماری است. کاهش اعتماد عمومی و غلبه منفعت فردی به منفعت اجتماعی و نگرانی از این که اطلاعات فردی و خانواری تاثیر گذار در دریافت ها و رفاه آنها باشد از طرفی و بی اعتمادی به نتایج طرح های آماری از طرف دیگر، فعالیت نهادهای آماری را تحت تاثیر منفی قرار می دهد.
- اعتماد به فعالیت های آماری اقتضا می کند که پاسخگویان، بپردازند که یک مامور آمارگیر بار و سفیری برای نظام برنامه ریزی توسعه کشور است و مامور مالیات یا ماموردستگاه قضایی و غیره نبوده و براساس این اعتماد، نهایت همکاری را با او بنمایند.
- مردم توقع دارند جمع‌آوری اطلاعات در بهبود وضعیت اجتماعی، شغلی و ... آنها تاثیر آبی داشته باشد لذا واقعی کردن توقع مردم از فعالیت های آماری یک ضرورت است.
- ساز و کار ایجاد اعتماد، اقتضا می کند نتایج آماری در موضوع های امکان پذیر و مبتلا به جامعه، به زبان ساده به فهم عمومی درآید و مردم، نهاد های آماری را رازدار و یار خود بپندارند و گمان بر موضوعی پنهان از آنها، از جانب نهاد های آماری ننمایند.

کارگزاران :

- نبود قوانین آماری مورد نیاز بایستوانه های اجرایی مقبول، فعالیت های نظام آمار رسمی را تضعیف می نماید.
- عدم آگاهی کافی از محدودیت‌های و مشکلات آماری، تلفی ناکارایی و بی اعتمادی از نظام آماری را در اذهان کارگزاران تداعی می کند در صورتی خود آنان موثر ترین عوامل برای رفع محدودیت ها محسوب می شوند.
- توجه نداشتن به تخصیص اعتبارات کافی برای پویایی برنامه های تولید آمار در قبال نیازهای آماری کشور، علاوه بر اینکه مسیر توسعه را با دقت لازم تبیین نمی نماید بی اعتمادی در فعالیت های آماری جامعه را تجلی خواهد داد.
- پیش نیاز سازو کار ایجاد پذیرش افکار عمومی به اینکه مشارکت و همکاری در فعالیت های آماری یک وظیفه ملی است، اعتماد به فعالیت های آماری است.

- هر کنش و واکنش مسئولان در هر حوزه وقوای کشور، پاسخگویان را در چگونگی ارائه اطلاعات متاثر می نماید. لذا احیا اعتماد و اینکه آمار مورد نیاز برنامه ریزی کشور برای تضعیف رفاه فردی و شخصی نیست بلکه برای برنامه ریزی رفاه و پیشرفت آینده کشور است، و رفع بی اعتمادی و ترس عمومی از ارائه اطلاعات صحیح و غلبه منفعت عمومی، بر منافع شخصی، مسئولیت یک نهاد نمی تواند تلقی شود و مسئولیت حاکمیت و همه نهادهای اداره کننده کشور است.
- ضروری است همه مسئولان از سخنان و فعالیتی که ممکن است به تضعیف و انحراف ارائه آمار صحیح پاسخگویان منجر می شود حساس بوده و پرهیز نمایند؛ و همه قوا باید برای بازسازی و ارتقا اعتماد عمومی به آمارهای تصمیم ساز، تلاش نمایند (حتی معتمدین محلی و مردمی مانند امامان جماعت و جمعه). تضعیف نهاد های آماری، متضرر شدن همه جامعه بخصوص نهاد های تصمیم ساز است.
- ایجاد شائبه و تشکیک در آمار رسمی بر اساس گرایش های غیر کارشناسی و علمی با ارائه آمارهای فاقد استانداردهای توصیه شده در اصول بنیادین آمار رسمی و تبیین فراداده های آن آمار و اطلاعات از طرف اشخاص، علاوه بر اینکه اعتماد عمومی را تضعیف می کند شایعات را نیز تسهیل می نماید. در صورتی که آمار رسمی قدرت فرهنگ مستند گویی و پرهیز از جامعه محاوره ای و شایعه سازی را دارد.
- منوط شدن امکانات محلی به میزان شاخصها که انتاج شونده از طرحهای آماری است، به خصوص اگر عملکرد مدیران اجرایی توسط شاخصهایی محک زده شود که گردآوری دادههای آن، توسط عوامل اجرایی وابسته به سازمان محلی باشد، احتمال خطاهای غیرنمونه ای یا افزایش آن را تداعی خواهد کرد.
- عدم بکارگیری کارگزاران از نتایج آمارگیری ها در سیاستگذاری ها، به بی اعتمادی جامعه از نتایج آماری منجر می شود
- ارجحیت دادن به جنبههایی از نتایج آماری بر اساس گرایش سیاسی، به جای نتایج علمی و کاربردی، بی اعتمادی عمومی را ایجاد می کند.
- تخریب چهره رقیبان سیاسی با استفاده از آماروراقام، در دراز مدت فرهنگ بی اعتمادی در جامعه را تسهیل خواهد کرد

تولید کنندگان :

- از موضوع های دیگری که خطاهای غیرنمونه ایی را هم اکنون برای نهاد های آماری تشدید نموده است در اختیار نداشتن عوامل و سازمان حرفه ایی در اجرای آمار گیری هاست . موقتی بودن همکاری آمارگیران، اجرای سیاست های نهاد آماری را با دشواری روبرو می کند . لذا ساختار سازمانی مناسب ، برای صحت آماری و اعتماد عمومی لازم است .
- بی اعتمادی و نبود تعامل و همکاری در دستگاه حاکمیتی برای تبادل ریزداده ها ، و تسهیل نظام آمار ثبتی از ویژگی های کنونی عدم تخصیص منابع صحیح، و فعالیت کردن در زیر ظرفیت، و تضعیف ویژگی های سرعت ، دقت و صحت، در نظام آمار رسمی است.
- احساس تبعیض در امکانات، جبران خدمات، حقوق، مزایا و پاداش نسبت به دستگاههای دیگر با توجه به ضریب اهمیت فعالیت و حساسیت کارشناسی نهادهای آماری، از عوامل مهم و تاثیرگذار در بی انگیزگی و خطای غیرنمونه از طرف تولیدکنندگان آمار تلقی می شود.
- نبود نظامی منسجم و یکپارچه برای تشخیص نیازهای آماری نظام تصمیم سازی ، علاوه بر اینکه تخصیص منابع را تضعیف می نماید بی اعتمادی بین دستگاههای داری فعالیت آماری را سرعت می بخشد.
- ایجاد سازو کاری برای تحلیل های مستمر در دقت و صحت نتایج طرح ها و فعالیت های آماری، اعتماد را نسبت به نتایج آماری افزایش خواهد داد.
- ایجاد سازو کار و زمینه های لازم برای دریافت بازخورد از طرف کاربران و منابع اطلاع گیری، به افزایش اعتماد زایی منجر خواهد شد.
- ایجاد سازوکاری هماهنگ و یکنواخت و استمرار سیاستها، در سازمانهای تولید کننده آمار، از موضوعات لازم اعتماد به فعالیت های آماری است

- تعامل موثر نهادهای آماری با مجامع علمی و کارشناسی و نخبگان جامعه و اطلاع دهی از فرآیند های تولید آمار، از ساز و کارهای اعتماد آماری محسوب می شود .

کاربران :

- جایگاه مناسب نهاد آمار رسمی، بی اعتمادی و القا در افکار عمومی مبنی بر اینکه نتایج آمار رسمی متأثر از توجیه عملکرد یک قوه از حاکمیت است را از بین خواهد برد.
- متأسفانه ضمیر ناخودآگاه جمعی به دلیل سیر تاریخی ، ممکن است به طور ناخودآگاه به جامعه القا کند هر آنچه که به دولت پیوند خورده، در آن شک کنید و آمارهایی که توسط سازمان های دولتی و عمومی در جامعه انتشار می یابد بی طرفانه نبوده و از فضای سیاسی متأثر می شود، لذا جایگاه سازمانی نهادهای آماری ناخودآگاه ممکن است زمینه بی اعتمادی آماری را در جامعه ایجاد نماید.
- بی اعتمادی از آمارهای متفاوت از يك موضوع واحد و چند گانگی و فعالیت های موازی آماری ، سرمایه اجتماعی را تضعیف و باور مردم نسبت به حاکمیت را تضعیف می نماید.
- شفاف کردن چگونگی نحوه ذخیره اطلاعات و چگونگی عملیات بر داده ها تا مرحله استخراج و انتشار نتایج از رویکردهای افزایش اعتماد آماری است .
- بکارگیری غیر صحیح آمار برای تایید و توجیه عملکرد از رویکردهای اعتماد زدایی اجتماعی است
- باور جامعه به اینکه عرضه نتایج آماری در یک فرآیند علمی و کارشناسی است و به دور از وابستگی های سیاسی و عملکردی و دولتی، انجام می شود از شرایط لازم اعتماد به فعالیت های آماری است.

پایانی :

از کارکرد های آمار می توان اجماع عمومی و فهم مشترک و فرهنگ سازی برای جامعه مستند و پرهیز از جامعه ایی محاوره ایی و شفاهی دانست که علاوه بر اینکه ایجاد کننده اعتماد، تلقی می شود، جامعه را از زمینه های سلب اعتماد باز می دارد.

اگر آمار را لازمه تخصیص منابع صحیح و تبیین چگونگی تصمیم های برنامه های پیشرفت و رفاه اجتماعی بدانیم ، نبود اعتبار کافی و بی اعتنائی به فعالیت های آماری کشور ، خود احتمال هزینه سازی برای فعالیت ها و تصمیم گیری است که این رویکرد ناکارایی تخصیص منابع، و اعتماد زدایی عمومی از برنامه های توسعه و نظام تصمیم گیری را نتیجه خواهد داد.

چاپ شده در مجله اتاق بازرگانی ، شماره هشتاد و هشتم – شماره ۱۱۵ (دوره جدید) ، مرداد ۱۳۹۷ ، صفحه ۴۵